

Науковий вісник Чернівецького
університету імені Юрія Федьковича:
Історія. № 2. 2025. С. 7–12.
History Journal of Yuriy Fedkovych
Chernivtsi National University.
№ 2. 2025. Pp. 7–12.
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2025.62.7-12>
hj.chnu.edu.ua

УДК 94: 321.17(477) «10/11»

© Тарас Чугуй* (Київ)

АДМІНІСТРАТИВНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ПІВДЕННО-ЗАХІДНІЙ РУСІ ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ КНЯЗЯ РОМАНА МСТИСЛАВОВИЧА

Автор наукової статті аналізує процеси складних адміністративних трансформацій у Південно-Західній Русі часів правління галицько-волинського князя, великого князя і самодержця усієї Русі — Романа Мстиславовича, на основі джерельної бази розкриває особливості адміністративних трансформацій у Південно-Західній Русі наприкінці XII — на початку XIII ст. Розглядає питання з'ясування обставин, які спонукали князя Романа здійснювати адміністративні трансформації в Південно-Західній Русі, їхній зв'язок з політикою Романа Мстиславовича. Аналізуються різні аспекти зовнішньої політики правителя, її роль та значення. Зроблено висновки — про велику роль князя Романа у тогочасній політичній системі та в адміністративних трансформаціях тих часів. Усе це — важливо для правильного розуміння розвитку історичних процесів у Південно-Західній Русі наприкінці XII — на початку XIII ст.

Ключові слова: Роман Мстиславович, Південно-Західна Русь, адміністративні трансформації.

Taras Chuhui (Kyiv)

THE ADMINISTRATIVE TRANSFORMATIONS IN THE SOUTH-WEST RUS' DURING OF THE REIGN OF THE PRINCE ROMAN MSTYSLAVOVYCH

Abstract. The author of the paper analyses the administrative transformation of the stateforming way of prince Roman Mstyslavovych from the time of the foundation of the Halych-Volyn principality, on the basis of the source materials, the peculiarities of the development of the political processes, the administrative transformation at the end of the 12th — and the beginning of the 13th centuries are revealed. The actuality of this topic is explained by the fact that in the modern historiography there is no well-founded importance of the administrative transformation problem in the history of stateforming aspirations of the Halych-Volyn, great prince and autocrat of the all Rus' Roman Mstyslavovych at the end of the 12th — at the beginning of the 13th centuries.

The questions of finding the role of the foundation of the new administrative transformation, military campaigns, formation of the political system of «collective suzerainty» in the Rus' are considered. Fairly unknown aspects of the activity of Roman Mstyslavovych, in particular of the new borders of prince Roman states are traced. Main attention is paid exactly to the administrative transformation of Roman Mstyslavovych, especially to the Western, Eastern, Northern and Southern vectors of the policy of Roman Mstyslavovych. Peculiarities of the administrative transformation at the end of the 12th — and the beginning of the 13th centuries are discovered. The most discussible questions of the administrative transformation of the Halych-Volyn, the great prince and the autocrat of the all Rus' are considered.

* к.і.н., молодший науковий співробітник Відділу Євразійського степу Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України.

Phd in History, Junior Scientific Researcher, Department of the Eurasian Steppe A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies of the NAS of Ukraine.
orcid.org/0000-0002-4679-8543
e-mail: chuguj-taras@ukr.net

To write this article, the author used the following scientific methods: problem-chronological, historical, historico-comparative, induction, deduction and analysis, principles of scientific objectivity, historicism, logic and consistency, and also the biographical approach and the actualisation technique.

The scientific novelty of this article lies in the fact that for the first time on the basis of the evidence-based research of the source base and literature there have been analysed the role, the place and the importance of the administrative transformation in the history of stateforming aspirations of prince Roman at the end of the 12th — at the beginning of the 13th centuries.

The conclusions about the great role of Roman Mstyslavovych of the administrative transformation in the history of stateforming aspirations at the end of the 12th — at the beginning of the 13th centuries have been drawn.

All this is important for proper understanding the historical development of the South-West Rus' and of the place of the first Halych-Volyn prince, the great prince and the autocrat of all Rus' Roman Mstyslavovych in the history of stateforming aspirations at the end of the 12th — at the beginning of the 13th centuries. The study of the great prince and the autocrat of the all Rus' Roman's course of life is one of the components of our further developing the topic of the role the Romanovych dynasty played in the stateforming of the Ukraine-Rus'.

Keywords: Roman Mstyslavovych, the South-West Rus', administrative transformation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність теми пов'язана з необхідністю об'єктивного дослідження адміністративних трансформацій в Південно-Західній Русі часів правління Романа Мстиславовича. Вчені мають професійно вивчити особливості перебігу адміністративних трансформацій на територіях Південно-Західної Русі під впливом політичної діяльності князя Романа.

Аналіз останніх досліджень. В історіографії цьому питанню вченими приділено недостатньо уваги. Історична наука має обмежену кількість вагомих праць із цього приводу — «Роман Мстиславович, князь Волинський і Галицький» П. Кралука¹, «Князь Роман Мстиславич та його доба: нариси з історії політичного життя Південної Русі XII — початку XIII століття» О. Головка², «Галицько-Волинський князь Роман Мстиславич. Володар, воїн, дипломат» О. Майорова³ і «Меч Романа Галицького. Князь Роман Мстиславич в історії, епосі і легендах» А. Горovenка⁴.

Формулювання мети статті. Мета статті — на основі вивчення джерельної бази та літератури неупереджено дослідити адміністративні трансформації в Південно-Західній Русі часів правління Романа Мстиславовича, зокрема на основі таких письмових джерел, як «Галицько-Волинський»⁵, «Новгородський»⁶, «Суздальський»⁷ і «Густинський»⁸ літописи, «Польська хроніка» В. Кадлубка⁹, «Велика хроніка»¹⁰, «Історія» М. Хоніята¹¹.

Завдання. Зробити правильні висновки щодо значення адміністративних трансформацій в Південно-Західній Русі у контексті значення проблеми державотворення в історії України-Русі.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, знаковою подією в історії Європи стало друге запанування волинського князя Романа Мстиславовича в Галичі 1199 р.¹² Приєднання Галицької землі до Волині спонукало нового могутнього володаря — князя Романа захищати південні рубежі нового державного утворення до Дунаю і Понту Евксинського. Для проведення ефективної політики на Русі Роман Мстиславович багато уваги приділив Києву.

Наприкінці 1200 — на початку 1201 р. великий князь київський Рюрик Ростиславович разом із чернігівськими Ольговичами вирішили йти військовим походом проти князя Романа. Але Роман Мстиславович, зібравши галицькі та волинські війська, рушив походом на Київ. Його підтримали Володимировичі і чорні клобуки. Коли Роман Мстиславович підійшов до Києва, народне віче проголосило Романа своїм князем. Дії киян переконують нас у тому, що Роман «уже мав славу енергійного й талановитого володаря і від нього надіялися київські патріоти, що він поверне Києву блиск і могутність із часів Володимира Великого й Ярослава Мудрого»¹³.

Встановлення влади князя Романа над Києвом було результатом політичної угоди, згідно з якою Ольговичі повернулися на Чернігівщину, а Рюрик зрікся Києва та поїхав до Вручия. Роман Мстиславович вирішив не залишатися у Києві, а повернувся до Галича. «Суздальський літопис» виважено повідомляє про те, що князі Всеволод Велике Гніздо і Роман Мстиславович офіційно посадили князем у Києві двоюрідного брата Романа, луцького князя Інгваря Ярославовича¹⁴. «Густинський літопис», маючи на собі відбиток пізніших часів, прямо іменує князя Інгваря намісником Романа¹⁵.

Для захисту своїх володінь князю Роману довелося здійснити військові походи на половців. Узимку 1200–1201 рр. Роман Мстиславович наздогнав половців за р. Рось, взявши боєм половецькі вежі й привівши багато полонених. Князь також відібрав у половців дуже багато невільників-християн. Важливо те, що похід князя Романа відбувся без підтримки інших впливових князів Русі, продемонструвавши могутню силу нового європейського правителя.

На наш погляд, в науці має існувати Закон протиріч. Ми готові наочно довести його дієздатність. Князь Роман Мстиславович був складовою дії цього Закону протиріч. Суть закону полягає у тому, що на початку XIII ст. одночасно відбувалися два історичні процеси: перший — територіальне розширення держави князя Романа, другий — територіальне зменшення Візантійської імперії.

Однією з найважливіших причин військового походу Романа Мстиславовича на половців було перекриття ними на Пониззі торговельного «Бурштинового шляху» від Балтійського моря — через Галич, по Дністру — до Понту Евксинського.

Ще однією з причин військового походу руського князя на половців були дружні відносини з Візантією. Так, у травні 1200 р. в Константинополі перебувало посольство від галицько-волинського князя, яке очолював боярин Твердята Остромирич¹⁶. О. Майоров має рацію, коли стверджує, що князь Роман у цей час вдруге одружився. Його обраницею була родичка візантійського імператора Олексія III Ангела — Єфросинія¹⁷.

Незалежно від сукупності причин, що зумовили військовий похід, він виявився вдалим. До Галицько-Волинського князівства знову були приєднані території Пониззя, також вдалося відвернути половецьку загрозу від Візантії. Політичний авторитет князя Романа значно виріс — не тільки на Русі, а й за її межами.

На розширення меж держави князя Романа Мстиславовича обурливо реагував його головний конкурент щодо Києва — князь Рюрик Ростиславович. На початку січня 1203 р. він, разом із чернігівськими Ольговичами і половцями, зайняли, пограбували і попалили Київ. Після погрому міста князь Рюрик не залишився у Києві, а відправився у Вручій.

16 лютого 1203 р., у Вручаї, Романом Мстиславовичем і Рюриком Ростиславовичем було укладено угоду, згідно з якою князь Рюрик став правителем Києва, відмовившись від союзу з Ольговичами і половцями. На міжнародній арені, зокрема у Візантії, Романа Мстиславовича визнавали великим князем (igemon), а Рюрика — лише правителем (diepon) Києва¹⁸. Слушною є теза О. Головка¹⁹, яку згодом підтримав М. Кучинко²⁰, згідно з якою князь Роман створив систему «колективного патронату» над столицею двох наймогутніших володарів на Русі — Романа Мстиславовича і Всеволода Юрійовича. О. Майоров²¹ називає цю систему «колективним сюзеренітетом».

Саме так проявилася мудрість, витривалість і гнучкість галицько-волинського князя Романа, його прагнення встановити мир у Руській землі. Союз Рюрика Ростиславовича з Ольговичами і половцями було зруйновано, а вже в першій половині 1203 р. відбувся спільний військовий похід Романа Мстиславовича, Рюрика Ростиславовича, разом з племінниками Мстиславовичами і Ярослава Переяславського — на половців. Похід закінчився повною перемогою і взяттям у полон великої кількості половців та визволенням невольників.

Далі, на раді у Треполі, князь Роман забрав у Рюрика всі його волості в Руській землі відповідно до особистого внеску в її захист. Розгніваний Роман Мстиславович наказав відправити Рюрика Ростиславовича до Києва й постригти у ченці, а також — у черниці його дружину й доньку. Князь Роман забрав у Рюрика всі його волості у Руській землі. М. Хоніят із цього приводу писав про те, що Роман, як міцніший силою і славніший мистецтвом, — здобув перемогу, при цьому також знищив багато куманів, які допомагали в боротьбі Рюрику, складаючи сильнішу і могутнішу частину його війська²².

Після другого підпорядкування своїй владі Києва, князь Роман пробув у ньому лише два тижні й відправився до Галича, залишивши знову правителем у Києві Інгваря Ярославовича. Синів Рюрика — Ростислава і Володимира Роман Мстиславович тримав як політичних заручників. На прохання Всеволода Велике Гніздо, князь Роман згодом настановив правителем у Києві зятя володимиро-суздальського князя — Ростислава Рюриковича, який став його васалом²³. Чернігівські Ольговичі визнали такий стан справ на Русі.

Під 1205 р. Я. Длугош²⁴ згадує про короткочасне зайняття київського престолу смоленським князем Святославом Мстиславовичем, який нібито отримав схвалення киян. Але Роман Мстиславович прийшов із військом до Києва і вигнав Святослава Мстиславовича, посадивши на київському столі Ростислава Рюриковича, якого на прохання Всеволода Велике Гніздо випустив із полону. Також випустив із полону Володимира Рюриковича, щоб був більшим розголос про могутність та милосердя князя Романа і щоб зростала повага до його імені, щоб легше було здійснити похід проти Польщі, до якого він того року готувався.

«Галицько-Волинський літопис», з огляду на світогляд сучасників, називає Романа Мстиславовича «великим князем», «вікопомним самодержцем усієї Русі»²⁵. П. Толочко і О. Толочко²⁶ — правімають рацію у тому, що відновлення політичної єдності Південної Русі від Карпат і Дунаю — до Дніпра «було видатною подією в її державному житті, хоча й не здавалося Романові кінцевою метою його державницьких амбіцій».

Територіальні зміни Галицько-Волинської держави могли відбутися й внаслідок західних походів князя Романа. 1204 р. у Романа Мстиславовича і малопольського князя Лешка Білого виник конфлікт. Дізнавшись про смерть Мешка III, Роман Мстиславович захотів отримати винагороду від Лешка Білого — за попередню допомогу. Але той був проти. Того ж року відбувся військовий похід галицько-волинського правителя до Сандомира. Князь Роман взяв штурмом два міста, розорив противника, не взявши миру²⁷.

Другий похід князя Романа до Сандомира був спричинений тим, що на запрошення краківської громади Лешко Білий відмовився повернутися до Кракова, викликавши гнів у князя Романа. Галицько-волинський правитель вирушив до Сандомира²⁸. Мета цього походу — чергова помста Лешкові Білому через невиплату грошей за колишню допомогу. Малопольському князю необхідний був мир, але Роман Мстиславович вимагав заплатити сріблом або віддати Люблінщину²⁹.

Отже, кордони Галицько-Волинського князівства за часів Романа Мстиславовича простягалися від Карпат і Сяну — на заході до Дніпра — на сході, від Дорогичина — на півночі до Дунаю — на півдні. Загальна площа Галицько-Волинської держави становила близько 400 тис. квадратних кілометрів, що ставило її в один ряд із найбільшими тогочасними європейськими державами — Священною Римською імперією та Угорським королівством. З-поміж руських феодальних держав-князівств більшу територію за Романові володіння мала лише Новгородська земля.

Роман Мстиславович продовжив активну зовнішньополітичну діяльність, здійснивши 1205 р. військовий похід на захід, маючи тісні стосунки зі Священною Римською імперією. Французький хроніст середини XIII ст. Альбрік з монастиря Труа Фонтен писав про те, що король Русі Роман вирушив зі своїх володінь, прагнучи через Польщу попрямувати до Саксонії, де, як удаваний християнин, мав зруйнувати церкви, але два брати — Лешко і Конрад, над річкою Вісла — з волі Божої, перемогли його і вбили, а всіх тих, хто був з ним, розігнали або знищили³⁰.

Я. Длугош правильно виводив причину конфлікту між галицько-волинським і польськими князями — з бажання Романа Мстиславовича приєднати до своїх володінь Люблінщину, яку він прагнув отримати від Лешка Білого через несплату боргу за попередню допомогу. Свідченням цього була місячна облога Любліна. Після цього була відкинута пропозиція миру і розгром руського війська князями Лешком і Конрадом під Завихостом³¹.

Висновки. Отже, адміністративні трансформації в Галицько-Волинському князівстві спонукали Романа Мстиславовича заявити про свої права на Київ і об'єднати землі Русі-України — від Карпат до Дніпра і Дунаю. У нашій свідомості князь Роман — хоробрий військовий полководець і державний діяч. Підтвердженням могутності галицько-волинського правителя є те, що сусідні правителі та народи прагнули підтримувати з ним добрі відносини. Сила меча князя Романа Мстиславовича змусила підкоритися його волі фактично всіх ворогів.

¹ П. Кралюк, *Роман Мстиславович, князь Волинський і Галицький: іст.-біогр. нарис* [Roman Mstyslavovych, the prince of the Volyn and Galytskyj: historical-biographical sketch], Луцьк, 1999, 76 с.

² О. Головка, *Князь Роман Мстиславич та його доба: нариси з історії політичного життя Південної Русі XII — початку XIII століття* [The prince Roman Mstyslavych and his time: essays on the history of the political life of the Southern Rus' in the 12th — early 13th centuries], Київ, 2001, 249 с.

³ О. Майоров, *Галицько-волинський князь Роман Мстиславич. Володар, воїн, дипломат* [The Halych-Volyn prince Roman Mstyslavych. The ruler, the warrior, the diplomat: in 2 vols.], Біла Церква, 2011, т. 1, 318 с.; О. Майоров, *Галицько-волинський князь Роман Мстиславич. Володар, воїн, дипломат* [The Halych-Volyn prince Roman Mstyslavych. The ruler, the warrior, the diplomat: in 2 vols.], Біла Церква, 2011, т. 2, 462 с.

⁴ А. Горovenko, *Меч Романа Галицького. Князь Роман Мстиславич в історії, епосі і легендах* [The sword of the Roman Galitskyj. The Prince Roman Mstislavich in the history, epic and legends], Санкт-Петербург, 2011, 480 с.

⁵ *Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)* [The Complete collection of the Rus' chronicles (CSRC)], Санкт-Петербург, 1843, т. 2: Ипатьевская и Густинская летописи [The Ipatiev and the Gustin Chronicles], 638 с.

⁶ *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов* [The Novgorod First Chronicle of the senior and junior editions], Москва, Ленинград, 1950, 640 с.

- ⁷ *Зі «Суздальського літопису»* [From the «Suzdal Chronicle»], in «Галицько-Волинський літопис, Львів, 1936, ч. 1, с. 94–99.
- ⁸ *Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)* [The Complete collection of the Rus' Chronicles (CSRC)], Санкт-Петербург, 1908, т. 2: *Ипатьевская летопись* [The Ipatiev Chronicle], 638 с.
- ⁹ Н. Цавелева, *Польские латиноязычные средневековые источники: тексты, перевод, комментарий* [Polish Latin-language medieval sources: texts, translation, commentary], Москва, 1990, 210 с.
- ¹⁰ «Великая хроника» о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. [«The Great Chronicle» about Poland, Rus' and their neighbors in the 11th–13th cent.], Москва, 1987, 260 с.
- ¹¹ Никита Хониат, *Никиты Хониата история со времени царствования Иоанна Комнина* [Nicetas Choniates' history from the time of the reign of John Comnenus], in «Византийские историки, переведенные с греческого при Санкт-Петербургской Духовной Академии», Санкт-Петербург, 1862, т. 2, 541 с.
- ¹² *Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)*, т. 2, с. 327.
- ¹³ М. Голубець, *Велика історія України* [The Great History of Ukraine], Київ, т. 1, с. 187.
- ¹⁴ *Зі «Суздальського літопису»*, с. 94.
- ¹⁵ *Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)*, 1843, т. 2, с. 328.
- ¹⁶ *Путешествие новгородского архиепископа Антония в Царьград в конце 12-го столетия. С предисловием и примечаниями П. Савваитова* [The Journey of the Novgorod Archbishop Anthony to the Constantinople at the end of the 12th century. With a preface and notes by P. Savvaitov], Санкт-Петербург, 1872, с. 78–79.
- ¹⁷ О. Майоров, *Галицько-волинський князь Роман Мстиславич. Володар, воїн, дипломат*, т. 2, с. 258.
- ¹⁸ Никита Хониат, *Никиты Хониата история со времени царствования Иоанна Комнина*, т. 2, с. 245–246.
- ¹⁹ О. Головка, *Князь Роман Мстиславич та його доба: нариси з історії політичного життя Південної Русі XII — початку XIII століття*, с. 16.
- ²⁰ М. Кучинко, *Нариси стародавньої і середньовічної історії Волині (від палеоліту до середини XIV ст.)* [Essays on the Ancient and the Medieval history of the Volyn (from the Paleolithic to the middle of the 14th cent.)], Луцьк, 1994, с. 173–174; М. Кучинко, *Волинська земля в X — першій половині XIV ст.: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.04 / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки* [The Volyn land in the 10th — first half of the 14th century: Diss. ... Doctor of Historical Sciences: 07.00.04 / Lesya Ukrainka Volyn State University], Луцьк, 1998, с. 344.
- ²¹ О. Майоров, *Галицько-волинський князь Роман Мстиславич. Володар, воїн, дипломат*, т. 2, с. 713.
- ²² Никита Хониат, *Никиты Хониата история со времени царствования Иоанна Комнина*, т. 2, с. 245–246.
- ²³ *Зі «Суздальського літопису»*, ч. 1, с. 96.
- ²⁴ J. Długosz, *Długosza Jana Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego* [Jan Długosz's Annals, or Chronicles of the Famous Kingdom of Poland], Warszawa, 1973, t. 5–6, s. 350.
- ²⁵ *Полное собрание русских летописей (ПСРЛ)*, 1908, т. 2, с. 490.
- ²⁶ О. Толочко, П. Толочко, *Київська Русь* [Kyivan Rus'], in «Україна крізь віки», Київ, 1998, т. 4, с. 257.
- ²⁷ *Библиотека Российская историческая, содержащая древние летописи и всякие записки, способствующие к объяснению истории и географии российской древних и средних времен* [The Russian Historical Library, containing ancient chronicles and all kinds of notes that contribute to the explanation of the history and geography of Russia in ancient and medieval times], Санкт-Петербург, 1767, ч. 1, с. 300–301.
- ²⁸ *Библиотека Российская историческая, содержащая древние летописи и всякие записки, способствующие к объяснению истории и географии российской древних и средних времен*, с. 300–301.
- ²⁹ *Библиотека Российская историческая, содержащая древние летописи и всякие записки, способствующие к объяснению истории и географии российской древних и средних времен*, с. 300–301.
- ³⁰ *Chronica Albrici monachi Trium fontium, a monacho Novi monasterii hoiensis interpolata. 1241*, in «Monumenta Germaniae Historica, Scriptores», Hannoverae, 1874, t. 23, p. 885.
- ³¹ J. Długosz, *Długosza Jana Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, s. 241–243.

References

1. Biblioteka Rossiyskaya istoricheskaya, soderzhaschaya drevnie letopisi i vsyakiye zapiski, sposobstvuyushchie k ob'yasneniyu istorii i geografii rossiyskoj drevnih i srednih vremen [The Russian historical library, containing ancient chronicles and all kinds of notes that contribute to the explanation of the history and geography of Russia in ancient and medieval times], Sankt-Peterburg, 1767, ch. 1, 351 s.
2. Długosz J., Długosza Jana Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego [Jan Długosz's Annals, or Chronicles of the Famous Kingdom of Poland], Warszawa, 1973, t. 5–6, 350 s.
3. Gorovenko A., Mech Romana Galitskogo. Knyaz Roman Mstislavich v istorii, epose i legendakh [The sword of the Roman Galitskyj. The Prince Roman Mstislavich in the history, epic and legends], St. Petersburg, 2011, 480 s.
4. Holovko O., Kniiaz Roman Mstyslavych ta yoho доба: narysy z istorii politychnoho zhyttia Pivdennoi Rusi XII — pochatku XIII stolittia [The prince Roman Mstyslavych and his time: essays on the history of the political life of the Southern Rus' in the 12th — early 13th centuries], Kyiv, 2001, 249 s.
5. Holubets M., Velyka istoriia Ukrainy [The Great history of Ukraine], Kyiv, 1993, t. 1, 352 s.

6. Kraliuk P., Roman Mstyslavovych, kniaz Volynskiy i Halytskyi: istoryko-biohrafichnyi narys [Roman Mstyslavovych, the prince of the Volyn and Galytskyj: the historical-biographical sketch], Lutsk, 1999, 76 s.
7. Kuchynko M., Narysy starodavnoi i serednovichnoi istorii Volyni (vid paleolitu do seredyny XIV st.) [Essays on the Ancient and the Medieval history of the Volyn (from the Paleolithic to the middle of the 14th cent.], Lutsk, 1994, 208 s.
8. Kuchynko M., Volynska zemlia v X — pershii polovyni XIV st.: dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.04 / Volynskiy derzh. un-t im. Lesi Ukrainky [The Volyn land in the 10th — first half of the 14th century: Doctors thesis: 07.00.04 / Lesia Ukrainka Volyn State University], Lutsk, 1998, 493 s.
9. Maiorov O., Halytsko-volynskiy kniaz Roman Mstyslavych. Volodar, vain, dyplomats [The Galych-Volyn prince Roman Mstyslavych. The ruler, the warrior, the diplomat], Bila Tserkva, 2011, t. 1, 318 s.
10. Maiorov O., Halytsko-volynskiy kniaz Roman Mstyslavych. Volodar, vain, dyplomats [The Galych-Volyn prince Roman Mstyslavych. The ruler, the warrior, the diplomat], Bila Tserkva, 2011, t. 2, 462 s.
11. Nikita Honiat, Nikity Honiata istoriya so vremeni tsarstvovaniya Ioanna Komnina [Nicetas Choniates' history from the time of the reign of John Comnenus], in «Vizantiyskie istoriki, perevedennyye s grecheskogo pri Sankt-Peterburgskoy Duhovnoy Akademii», St. Petersburg, 1862, t. 2, 541 s.
12. Novgorodskaya pervaya letopis starshego i mladshego izvodov [The Novgorod First Chronicle of the senior and junior editions], Moskva, Leningrad, 1950, 640 s.
13. Polnoe sobranie russkikh letopisey (PSRL) [The Complete collection of Rus' chronicles (CSRC)], St. Petersburg, 1843, t. 2: Ipatyevskaya i Gustinskaya letopisi, 638 s.
14. Polnoe sobranie russkikh letopisey (PSRL) [The Complete collection of Rus' chronicles (CSRC)], St. Petersburg, 1908, t. 2: Ipatyevskaya letopis, 638 s.
15. Puteshestvie novgorodskogo arhiepiskopa Antoniia v Tsargrad v kontse 12-go stoletiya. S predisloviem i primechaniyami P. Savvaitova [The Journey of the Novgorod Archbishop Anthony to the Constantinople at the end of the 12th century. With a preface and notes by P. Savvaitov], St. Petersburg, 1872, 187 s.
16. Schaveleva N., Polskie latinoyazychnyye srednevekovyye istochniki: teksty, perevod, kommentarii [Polish Latin-language medieval sources: texts, translation, commentary], Moskva, 1990, 210 s. Tolochko O., Tolochko P., Kyivska Rus [Kyivan Rus'], in «Ukraina kriz viky», Kyiv, 1998, t. 4, 353 s.
17. «Velikaya khronika» o Polshe, Rusi i ikh sosedyakh XI–XIII vv. [«The Great Chronicle» about Poland, Rus' and their neighbors in the 11th–13th cent.], Moskva, 1987, 260 s.
18. Zi «Suzdalskoho litopysu» [From the «Suzdal Chronicle»], in «Halytsko-Volynskiy litopys», Lviv, 1936, ch. 1, s. 94–99.